विद्यते येषां ते । तद्वन्तस्तेषां[1] । तद्वतां[2] । स्वस्वामित्वादिसम्बन्धवतां[3] स्वामिनामाभिधानं[4] स्वामिनां[5] । नामाभिधानं आहुः कथयन्ति । मत्वर्थक इति मतुस्तद्धितप्रत्ययस्तस्यार्थो अस्त्यर्थो[6] मतुस्तद्धितः प्रत्ययस्तस्यार्थोऽस्त्यर्थो[7] विशिष्टप्रकृत्यर्थेन सह । देवदत्तादेः[8] सम्बन्धस्तदाधारो[9] वा । तदस्यास्त्यस्मिन्निति मतुरिति सूत्रेण मतुप्रत्ययविधानात् । मतोरर्थो यस्य स मत्वर्थकस्तद्धितो मतुना प्रत्ययेन[10] समानार्थ[11] इन्नणिकादिरित्यर्थः । मत्वर्थाव्यभिचारान्मतुरपि[12] । पालादीनां मत्वर्थकपर्यन्तानां द्वन्द्वे पालधनभुग्नेतृपतिमत्वर्थकास्त[13] पालधनभुग्नेतृपतिमत्वर्थकास्ते आदिर्येषां ते तथा आदिशब्दात्पादयोऽपि । आदिशब्दात् पादयोऽपि[14] तत्राहुर्नामतद्वतामित्युत्तरेष्वनुवर्तनीयम् ॥ ॥ क्रमणोदाहरणान्याह । तत्राहुर्नामतद्वतामित्युत्तरेष्वथऽनुवर्तनीयम् क्रमेणोदाहरणान्याह ॥ ॥ भूपाल इति । भूपालप्रमुखाः । भूमान् इति पर्यन्ता एते[15] षट् राज्ञो नामवाचकाः । इतिशब्दः प्रकारार्थस्तेन[16] भूपादयोऽपि ॥[17] ४ ॥[18] भूमांश्चेति । कविरूढ्येति । कवीनां रूढिः परम्परा या ता[19] प्रसिद्धिस्तया[20] । उदाहरणानामावली श्रेणिरुदाहरणावली ज्ञेया ज्ञातव्या[21] । न तु[22] कविरूढ्यतिक्रमेण[23] । यथा कपालीत्यादौ सत्यपि स्वस्वामिभावे सम्बन्धे[24] कपालीति मत्वर्थीय एव भवति । न तु[25] कपालपालः[26] कपालधन इत्यादि ॥ ५ ॥[27] जन्यजनकभावसम्बन्धं[28] दर्शयति । जन्यादिति । जन्यात्कार्यादग्रे[29] कृदाद्यः[30] सप्त[31] शब्दास्तद्वतां[32] जन्यवतां[33] । जनकानां कारणानां नामाहुः । यथा ।[34] ◌ः[35] कथयन्ति मत्वर्थक

---

[1] [w3] तद्वन्तस्तेषाम्
[2] [w3] तद्वताम्
[3] [w3] स्वस्वामित्वादिसम्बन्धवताम्
[4] [w3] ।
[5] [w3] स्वामिनाम्
[6] [w3] ।
[7] [w3] प्रत्ययस्तस्यार्थो अस्त्यर्थे ।
[8] [w3] एवदत्तादेः
[9] [w1] सम्बन्धस्तदाधारा
[10] [w1] मनुताप्रत्ययेन
[11] [w3] समानार्थः
[12] [w1] मत्वर्थाव्यभिचारित्वान्मतुरपि
[13] [w3] ।
[14] [w1] तत्राहुर्नाम तद्वतामित्युत्तरेष्वथानुवर्तनीयम्
[15] [w3] पति
[16] [w1] इतिशब्दप्रकार्थस्तेन
[17] [w2] भूपादयोऽपि ॥
[18] [w3] ॥
[19] [w1] कवीनां रूढिः परम्परा या ता
[20] [w3] प्रसिद्धिस्तथा
[21] [w1] ज्ञातव्याः
[22] [w1] ततु
[23] [w1] कविरूड्यतिक्रमेण
[24] [w3] सम्बन्धो
[25] [w1] ननु
[26] [w3] कपालः
[27] [w2] ॥; [w3] ॥
[28] [w3] जन्यजनकभावसम्बन्ध
[29] [w3] जन्यात्कार्यादग्रेकृदादयः
[30] [w2] कृदादयः सप्तशब्दास्तद्वतां
[31] [w3] सप्ता
[32] [w3] शब्दास्तद्वत् ।
[33] [w3] जन्यवताम्
[34] [w2] विश्वपूर्वाः आमाभिधानं आहुः; [w3] ।
[35] [w3] ।

इति मतुस्तद्धितप्रत्ययस्तस्यार्थौ अस्त्यर्थौ[36] मतुस्तद्धितः प्रत्ययस्तस्यार्थौऽस्त्यर्थौ[37] विशिष्टप्रकृत्यर्थेन सह । देवदत्तादेः[38] सम्बन्धस्तदाधारो[39] वा । तदस्यास्त्यस्मिन्निति मतुरिति सूत्रेण मतुप्रत्ययविधानात् । मतोरर्थौ यस्य स मत्वर्थकस्तद्धितो मतुना प्रत्ययेन[40] समानार्थ[41] इन्नणिकादिरित्यर्थः । मत्वर्थाव्यभिचारान्मतुरपि[42] । पालादीनां मत्वर्थकपर्यन्तानां द्वन्द्वे पालधनभुग्नेतृपतिमत्वर्थकास्त[43] पालधनभुग्नेतृपतिमत्वर्थकास्ते आदिर्येषां ते तथा आदिशब्दात्पादयोऽपि । तत्राहुर्नाम तद्वतामित्युत्तरेष्वथानुवर्तनीयम्[44] आदिशब्दात् पादयोऽपि तत्राहुर्नामतद्वतामित्युत्तरेष्वनुवर्तनीयम् ॥ ॥ क्रमणोदाहरणान्याह[45] । क्रमेणोदाहरणान्याह भूपाल इति । भूपालप्रमुखाः । भूमान् इति पर्यन्ता एते[46] षट् राज्ञो नामवाचकाः । इतिशब्दः प्रकारार्थस्तेन[47] भूपादयोऽपि ॥[48] ४ ॥[49] भूमांश्चेति । कविरूढ्येति । कवीनां रूढिः परम्परा या ता[50] प्रसिद्धिस्तया[51] । उदाहरणानामावली श्रेणिरुदाहरणावली ज्ञेया ज्ञातव्या[52] । न तु[53] कविरूढ्यतिक्रमेण[54] । यथा कपालीत्यादौ सत्यपि स्वस्वामिभावे सम्बन्धे[55] कपालीति मत्वर्थीय एव भवति । न तु[56] कपालपालः[57] कपालधन इत्यादि ॥ ५ ॥[58] जन्यजनकभावसम्बन्धं दर्शयति । जन्यादिति[59] जन्[60]

---

36 [w3] ।
37 [w3] प्रत्ययस्तस्यार्थौ अस्त्यर्थे ।
38 [w3] एवदत्तादेः
39 [w1] सम्बन्धस्तदाधारा
40 [w1] मनुताप्रत्ययेन
41 [w3] समानार्थः
42 [w1] मत्वर्थाव्यभिचारित्वान्मतुरपि
43 [w3] ।
44 [w3] ।
45 [w3] । तत्राहुर्नामतद्वतामित्युत्तरेष्वथऽनुवर्तनीयम् क्रमेणोदाहरणान्याह ॥ ॥
46 [w3] पति
47 [w1] इतिशब्दप्रकार्थस्तेन
48 [w2] भूपादयोऽपि ॥
49 [w3] ॥
50 [w1] कवीनां रूढिः परम्परा या ता
51 [w3] प्रसिद्धिस्तथा
52 [w1] ज्ञातव्याः
53 [w1] ततु
54 [w1] कविरूड्यतिक्रमेण
55 [w3] सम्बन्धो
56 [w1] ननु
57 [w3] कपालः
58 [w2] ॥; [w3] ॥
59 [w3] जन्यजनकभावसम्बन्ध दर्शयत्
60 [w2] । जन्यात्कार्यादग्रे कृदादयः सप्